

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1979/25

Karar Sayısı:1979/46

Karar günü:18/12/1979

Resmi Gazete tarih/sayı:11.5.1980/16985

İPTAL DAVASINI AÇAN : Cumhurbaşkanı.

İPTAL DAVASININ KONUSU : Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18 Nisan 1979 günlü kararı ile bu karara dayanılarak 30 Nisan 1979 günlü, 16624 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı "633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun" un biçim yönünden Anayasa'nın 4. maddesinin üçüncü fıkrası, 8., 64., 92. ve 93., esas yönünden de Anayasa'nın 2., 19. maddenin üçüncü ve 154. maddeleri hükümlerine aykırı olduğu 25/5/1979 gününde 1342 numaraya kaydı yapılan 24/5/1979 günlü, dava dilekçesiyle öne sürülmüş ve iptaline karar verilmesi istenmiştir.

II - METİNLER :

1 - Millet Meclisince 18/4/1979 gününde 80. Birleşim 1. Oturumda alınan karar yazılı bir metin olarak ortaya çıkmadığından, bu kararın oluşum evreleri ile içeriğine ilerdeki incelemelerde değinilecektir.

2 - İptali istenen 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasa şöyledir:

"633 sayılı Dinayet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun

Kanun No : 1982 Kabul Tarihi: 26/4/1976

Madde 1 - 633 Sayılı Dinayet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 2, 5 inci maddenin 1 inci fıkrası, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 21, 22, 23 ve 24 üncü maddeleri ile 31 inci maddenin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Kuruluş :

Madde 2 - Dinayet İşleri Başkanlığı bir Başkanın yönetimi altında üç Başkan Yardımcısı ile aşağıdaki birimlerden kurulur.

A) Merkez Kuruluşu :

Din işleri Yüksek Kurulu,

Dinî Hizmetler Dairesi

Olgunlaştırma Dairesi

Teftiş Kurulu,

Hukuk Müşavirliği,

Personel Dairesi,

Araştırma ve Planlama Müşavirliği,

Donatım Müdürlüğü.

B) iller Kuruluşları:

İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri,

C) Yurt dışı Din Hizmetleri Müşavirlikleri:

Yurt dışına atanacak din hizmetleri müşavirliklerinin teşkilât, çalışma usul ve şartları çıkarılacak bir tüzükle tespit edilir.)

Madde 5 - Din İşleri Yüksek Kurulu, Dinayet İşleri Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olup, bir başkanı ile on üyeden teşekkül eder. Üyelerin görev süreleri üç yıldır. Süresi biten üyeler yeniden atanabilirler.

Dinî Hizmetler Dairesi :

Madde 6 - Dinî Hizmetler Dairesi bir Başkanın yönetimi altında aşağıdaki müdürlüklerden kurulur :

A) Dinî Hizmetler Müdürlüğü

B) Hac İşleri Müdürlüğü

Dinî Hizmetler Dairesine bağlı müdürlüklerin görevleri :

Madde 7 - Dinî Hizmetler Dairesine bağlı müdürlüklerin görevleri aşağıda gösterilmiştir.

A) Dinî Hizmetler Müdürlüğünün görevleri:

a) İbadethanelerin içinde ve dışında toplumu din konusunda aydınlatmak için gerekli işleri yapmak ve bu gaye ile teknik araç ve imkânlardan yararlanmak,

b) Müslüman vatandaşların millî ülkülere bağlılıklarını koruyucu inanç ve inanç aykırılıklarının istismarını Önleyici tedbirlerin alınmasını sağlamak,

c) Yurt dışındaki vatandaşlarımız ve soydaşlarımızın buldukları yerlere Dinayet İşleri Başkanlığınca atanacak din görevlilerinin seçimi ve çalışmaları ile ilgili işleri yürütmek,

d) Din konusunda toplumu ve yurt dışındaki yurtdaşlarımızı aydınlatmak amacı ile gerekli çalışmaları yürütmek,

e) Yurt dışından gelen ve Başkanlık görevleri ile ilgili konularda temas ve incelemelerde bulunmak isteyen kişi, heyet ve gruplarla ilgilenmek,

f) Namaz vakitlerinin ve dinî günlerin doğru olarak hesaplanmasını sağlamak,

g) Belediyelerle, cenazeler konusunda işbirliği yapmak, cenaze imamları ve okuyucularının çalışmaları ile ilgili hizmetleri düzenleyip yürütmek,

B) Hac İşleri Müdürlüğünün görevleri:

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

a) Hac ibadetini yapmak isteyen vatandaşlarımızla ilgili (yurt içinde ve dışında) her çeşit işlemleri yürütmek,

b) Hac İşleri Döner Sermayesini maksadına uygun olarak yürütmek,

c) Hac işlerinin yürütülmesinde ilgili Bakanlık ve kuruluşlarla iş birliği yapmak,

Hac İşleri Müdürlüğünün çalışma esasları altı ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle tespit edilir.

Dinayet İşleri Başkanlığı bütçesine "Hac İşleri Döner Sermayesi" adı ile 3 milyon lira ödenek konur. Bu sermayenin işletilmesinden elde edilecek kârlar, sermaye 20 milyon lirayı buluncaya kadar döner sermayeye eklenir. Sermaye bu miktarı bulduktan sonra artanı bütçeye gelir kaydedilir. Gerektiğinde döner sermayenin arttırılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Döner sermayenin bütün harcamaları, 1050 ve 2490 sayılı Kanunlar ile bunlara ek ve değişiklik hükümleri dışındadır.

Döner sermaye işlemleri ve hesap yöntemleri Maliye Bakanlığı ile Başbakanlıkça birlikte hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Bu sermaye ile yapılan işlerden doğan gelir ve giderler için her yıl sonunda düzenlenecek bilançolar belgeleri ile birlikte Sayıştaya ve ayrıca bilançonun bir nüshası Maliye Bakanlığına verilir.

Bu işlerde çalışacak personelin kadroları, her yıl ihtiyaca göre Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığı ile birlikte tespit edilir.

Döner sermayenin hesap dönemi malî yıldır.

Olgunlaştırma Dairesi:

Madde 8 - Olgunlaştırma Dairesi bir başkanın yönetimi altında aşağıdaki Kurul ve Müdürlüklerden kurulur :

A) Eğitim Müdürlüğü

B) Derleme ve Yayın Müdürlüğü

C) Kütüphane ve Arşiv Müdürlüğü

D) Mushafları İnceleme Kurulu

Olgunlaştırma Dairesine bağlı Kurul ve Müdürlüklerin görevleri :

A) Eğitim Müdürlüğünün görevleri:

a) Başkanlığın çeşitli kademelerine bilgili elemanlar temin etmek amacı ile, yurt içindeki ve yurt dışındaki her dereceli okullara burs tahsis etmek ve burslarla ilgili işleri yürütmek,

b) Başkanlık personelinin mesleki bilgi ve görgülerini geliştirmek amacı ile lüzumlu kurs, seminer ve konferanslar hazırlamak ve bunların çalışmalarını yürütmek,

c) Yurt içinde ve yurt dışında açılan dinî ve mesleki kurs, seminer, konferans ve kongrelere kuruluş personelinin lüzumlu görülenlerin devamını sağlamak ve bu konudaki işleri yürütmek,

d) Meslekî Öğretim yapan Kur'an kurslarının açılış, eğitim, öğretim ve denetim işlerini Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak yürütmek,

e) Başkanlık eğitim merkezleri ile ilgili işleri yürütmek,

f) Din şûrası ile ilgili çalışmaları yürütmek,

B) Derleme ve Yayın Müdürlüğünün görevleri:

a) Başkanlığın her çeşit yayın işlerini yürütmek,

b) Dinî yayımlar döner sermayesini maksadına uygun olarak yürütmek,

c) Din ile ilgili yayımları derlemek,

2527 sayılı Basmayazı ve Resimleri Derleme Kanunu hükümlerine giren ve dini mahiyette olan basmayazı ve resimlerden ikişer nüshayı basımevciler Diyanet İşleri Başkanlığı Derleme ve Yayın Müdürlüğüne gönderirler. Bu Kanuna uymayanlar hakkında gerekli kovuşturmanın yapılmasını Başkanlık C. Savcılığından ister.

C) Kütüphane ve Arşiv Müdürlüğünün görevleri :

a) Dinayet İşleri Başkanlığı Arşivini kurmak ve kurulanları yönetmek,

b) Merkezde ve iller kuruluşlarında kütüphaneler kurmak, kurulmuş olanları yönetmek.

Arşiv ve Kütüphanelerin kuruluş ve yönetimleri, çıkarılacak bir yönetmelikle belirtilir.

D) Mushafları İnceleme Kurulu ve görevleri :

Mushafları İnceleme Kurulu bir Başkan ile 6 üyeden teşekkül eder ve aşağıda gösterilen görevleri yapar :

a) Türkiye'de bastırılacak Mushaf ve cüzlerinin, mealli mushafların, her ne suretle olursa olsun Mushaf metinlerinin doğru olarak basılmasını sağlamak ve kontrol etmek,

b) Yurt dışından ithal olunacak veya yurt dışında bastırılacak Mushaf ve cüzlerinin yurda sokulup sokulmayacağına karar vermek,

c) Başkanlıkça verilecek diğer işleri yapmak.

Mushafları İnceleme Kurulunun kontrolundan geçip bu Kurulun mührünü taşımayan Mushaf ve cüzlerinin satışı yasaktır. Kontrolndan geçmeden satışı çıkarılan Mushaf ve cüzleri, mahkeme kararı ile toplatılır.

Mushafları İnceleme Kuruluna inceletmeden veya bu kurulca yapılan düzeltmeleri dikkate almadan Mushaf ve cüz bastırılan hakkında, basılan Mushaf ve cüzlerinin değerinin dörtte birinden az olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur.

Mushafları inceleme Kurulunun çalışma usul ve esasları altı ay içinde çıkarılacak bir yönetmenlikle tespit edilir.

personel dairesi:

Madde 11 - Personel Dairesi bir Başkanın yönetimi altında aşağıdaki müdürlüklerden kurulur:

- A. Atama İşleri Müdürlüğü
- B. Sicil İşleri Müdürlüğü
- C. Bütçe ve Muhasebe İşleri Müdürlüğü
- D. Evrak ve İdare İşleri Müdürlüğü

Personel Dairesine bağlı Müdürlerin görevleri:

Madde 12 - Personel Dairesine bağlı müdürlüklerin görevleri aşağıda gösterilmiştir :

A. Atama İşleri Müdürlüğünün görevleri:

- a) Başkanlığın Merkez ve İller Kuruluşuna atanacak personelin atanmalarına ilişkin işleri yürütmek,
- b) Yeniden alınacak personelin sınavlarını yapmak, bu personelin atanacak yerlerini tespit etmek ve mecburî hizmetlilerin takibi gibi işleri yürütmek,
- c) Başkanlığın kadro ve disiplinle ilgili işlerini yürütmek.

B. Sicil İşleri Müdürlüğünün görevleri:

- a) Başkanlığın Merkez ve İller Kuruluşunda çalışan personelin sicil ve özlük dosyalarının düzenlenmesi, korunması, personelin durumunda meydana gelen değişmelerin dosyasına işlenmesi ile ilgili işleri yürütmek,
- b) Personelin terfii, kıdem, intibak, izin, sağlık, rapor, emeklilik gibi özlük hakları ile ilgili işleri yürütmek.

C. Bütçe ve Muhasebe İşleri Müdürlüğünün görevleri:

- a) Başkanlığın bütçesini hazırlamak, bütçe kanunlarına göre uygulama ile ilgili işleri yürütmek.
- b) Personelin aylık, yolluk gibi malî hakları ile ilgili işleri yapmak.

D. Evrak ve İdare İşleri Müdürlüğünün görevleri:

Bu Müdürlüğün görevleri Başkanlığın genel evrak işlerini düzenlemek, ilgililere işlerinin durumu hakkında bilgi vermek ve bütün daire hizmetlerini yönetmek ve yürütmek.

Olgunlaştırma Dairesi ile Personel Dairesi her iki daireyi ilgilendiren konularda koordineli çalışırlar.

Araştırma ve Planlama Müşavirliği:

Madde 13 - Bir Başmüşavirin Başkanlığında, Organizasyon ve Metot Müşaviri, Planlama Müşaviri ile yeteri kadar Müşavir ve uzmandan kurulur.

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

A. Başmüşavirin görevleri :

- a) Müşavirliğine bağlı müşavirler ile diğer personelin çalışmalarını düzenler ve yönetir.
- b) Başkanlıkça verilen diğer işleri görür.

B. Organizasyon ve Metot Müşavirinin görevleri :

- a) Başkanlığın çalışmalarında verimi artırmak, sürat, kolaylık ve basitlik sağlamak üzere araştırmalar yapar, tavsiyelerde bulunur,
- b) Türkiye çapında Başkanlık teşkilâtının çalışmaları ile ilgili anketler düzenler ve neticeyi Başkanlığa sunar,
- c) Başmüşavir tarafından verilen diğer işleri görür.

C. Planlama Müşavirinin görevleri:

- a) Başkanlığın, kalkınma planlarında yer alması gereken geleceğe dönük hizmetlerini planlar,
- b) Planda yer alan Başkanlıkla ilgili bölümlerin uygulanması hususunda ilgili birimlere görüş bildirir.

B. İller Kuruluşları İl Kuruluşu

Madde 15 - Diyanet İşleri Başkanlığının İller Kuruluşu; İl ve ilçe müftülükleri; müftü yardımcıları, vaiz, murakıp, şef, imam - hatip, Kur'an Kursu Öğreticisi, Müezzin - Kayyum, memur, kayyum ve diğer görevlilerden meydana gelir.

Atamalar :

Madde 21-Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşuna dahil görevlere atanma usul ve şartları aşağıda gösterilmiştir :

- a) Diyanet işleri Başkanı Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanının imza edeceği Bakanlar Kurulu kararıyla,
- b) Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri Diyanet İşleri Başkanının teklifi, Başbakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanırlar.
- c) Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı, kurul üyelerinin kendi aralarında gizli oy ve salt çoğunlukla seçmeleri ve Başbakanın onayı ile,
- d) Diyanet İşleri Başkan yardımcıları, Dinî Hizmetler Dairesi Başkanı, Olgunlaştırma Dairesi Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı, müfettişler, hukuk müşavirleri, Personel Dairesi Başkanı, başmüşavir, donatım müdürü, il müftüleri, yurt dışı din hizmetleri müşavirleri Diyanet İşleri Başkanının inhası üzerine ortak kararname ile,
- e) Merkez Kuruluşu Müdürleri, Müşavirler, Mushafları İnceleme Kurulu Başkanı ve üyeleri, müfettiş yardımcıları ile diğer memurlar, ilçe müftüleri, vaizler, murakıplar, Kur'an kursu öğreticileri ve yurt dışındaki Türk işçilerinin bulunduğu yerlere atanacak görevliler, Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanınca,

f) Kadrolu imam - hatipler, müezzin kayyumlar Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanlığınca (bu görevliler valilik emrine atanırlar, il sınırları içindeki görev yerleri ile müftüsünün teklifi ve valinin onayı ile tespit edilir.)

g) Cenaze imamları ve okuyucular Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Dinayet İşleri Başkanlığınca,

h) Kadrosuz köy imam - hatipleri köy derneğinin teklifi, ilgili müftünün inhası üzerine valilik ve kaymakamlıkça,

i) İl ve ilçe kuruluşunun diğer hizmetlileri ilgili müftünün inhası üzerine valilik ve kaymakamlıkça,

Yukarıdaki bentler dışında kalan memurlar Başkanlıkça atanırlar.

Nitelikler :

Madde 22 - Dinayet İşleri Başkanı ile Kuruluşun bütün görevlilerinde (itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin İslâm törelerine uygunluğu çevresinde bilinir olduğu) ortak niteliğin bulunması, ayrıca;

a) Dinayet İşleri Başkanı ile Başkan yardımcılarının, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan ve üyelerinin, Dini Hizmetler Dairesi Başkanının, Olgunlaştırma Dairesi Başkanının ve Başmüsavirin dinî yüksek öğrenim görmüş olması, yüksek öğreniminden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşunun çeşitli kademelerinde, din eğitimi veren müesseselerin mesleki öğretim üyeliği ve öğretmenliğinde, (veya orta dereceli okulların din ve ahlâk dersleri öğretmenliğinde) toplam en az 6 yıl çalışmış olması ve arapça bilmesi (fazla olarak batı dili bilmek tercih sebebidir.)

b) Teftiş Kurulu Başkan ve üyelerinin Personel Dairesi Başkanının, Merkez Kuruluşu Müdürlerinin, müfettiş yardımcılarının, müftü, müftü yardımcısı ve vaizlerin, yurt dışına atanacak din görevlilerinin dinî yüksek Öğrenim yapmış olmaları,

c) Hukuk müşavirlerinin Hukuk Fakültesini bitirmiş olmaları,

d) Mushafları İnceleme Kurulu Başkan ve üyelerinin dinî yüksek öğrenim yapmış ve hafız olmaları,

e) Din İşleri Yüksek Kurulu Raportörlerinin dinî yüksek öğrenim yapmış olmaları ve arapça bilmeleri,

f) Kadrolu imam - hatiplerin imam - hatip okulu II nci devresini bitirmiş olmaları (Bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam - hatip okulları I inci devresini bitirenler de atanabilirler.) Müezzin - kayyumların, ilkokul ve Kur'an kursunu bitirmiş olmaları,

g) Kur'an kursu öğretmenliği için ilâhiyat Fakültesi, İslam Enstitüsü ve imam - Hatip Lisesi ikinci devre mezunu olanlar (Bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam - Hatip Lisesi birinci devre mezunu olanlar, bunlar da bulunmazsa ilk okul mezunu olanlar atanabilirler. Hafızlık tercih sebebidir.)

h) Cenaze imamlarının imam - hatip okulu II nci devresini bitirmiş olmaları (B nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam - hatip okulu I inci devresini bitirenlerde atanabilirler.) okuyucuların ilkokul mezunu ve hafız olmaları, kadrosuz köy imam - hatiplerinin din bilgisine sahip ve enaz ilkokulu bitirmiş olmaları (Din bilgisinin belgesi olarak Kur'an kurslarından

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

alınmış belge ibraz edilmediği takdirde dinî bilgisinin derecesi yeterliği Müftülük Komisyonunda yapılan sınavla tespit edilir.) lazımdır.

Disiplin Kurulları ve Muhakemat Komisyonu :

Madde 23 - Disiplin kurulları; Yüksek Disiplin Kurulu, Merkez Disiplin Kurulu, İl Disiplin Kurulları olmak üzere aşağıda gösterilen üyelere teşekkül eder.

A. Yüksek Disiplin Kurulu, Kıdemli Başkan Yardımcısının başkanlığında Din İşleri Yüksek Kurulundan bir üye, Teftiş Kurulu Başkanı, Birinci Hukuk Müşaviri ve Personel Dairesi Başkanlığından kurulur.

B. Merkez Disiplin Kurulu, Başkan yardımcılarının birinin başkanlığında, ikinci Hukuk Müşaviri, Başmüfettiş, Başmüsavir ve Atama İşleri Müdüründen kurulur.

C) İl Disiplin Kurulu, Vali veya görevlendireceği Vali muavininin Başkanlığında İl Müftüsü, Hukuk İşleri Müdürü ve iki il vaizinden kurulur. (iki vaiz bulunmadığı takdirde, başkanlığın diğer görevlileri arasından müftünün teklifi ve valinin onayı ile boş üyelikler doldurulur.)

D) Dinayet İşleri Başkanlığı teşkilatında çalışan müftü, vaiz, murakıp, Kur'an kursu öğreticisi ve imam - hatip gibi personelin görevlerinden doğan veya görevlerin yapılması sırasında işledikleri suçlardan dolayı yargılanmaları, Memurin Muhakematı hakkında Kanun hükümlerine göre yapılır.

Merkez teşkilatında çalışan memurların görev suçları hakkında Yüksek Disiplin Kurulu, Memurin Muhakemat Komisyonu görevini de yapar.

Disiplin Cezaları:

Madde 24 - Dinayet İşleri Başkanlığı Disiplin Kurullarınca işlem yapılabilecek görevliler hakkında Devlet Memurları Kanununun disiplin cezalarına ait hükümlerinden başka, görülen hizmetin özelliğinden doğan diğer disiplin suç ve cezaları altı ay içerisinde çıkarılacak bir yönetmelikte belirtilir.

Genel ve özel ceza kanunları hükümleri saklıdır.

Madde 31 - Bu sermayenin işletilmesinden elde edilecek kârlar, sermaye 50 milyon TL. sınırı buluncaya kadar, döner sermayeye eklenir. Sermaye bu miktarı bulduktan sonra artan Hazineye yatırılır ve bütçe gelirlerine geçirilir.

Ancak bu kanun yürürlüğe girmeden önce Dinî Yayınlar Döner Sermayesinin limitini aşan kısmının tamamı, bu sermayeye ilâve edilir.

Bağış ve yardımlar ile demirbaş eşya 50 milyon liralık tahdidin dışındadır.

Madde 2 - 633 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici 8, 9, 10 ve 11 inci maddeler eklenmiştir :

Geçici Madde 8 - Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte vekil imam -hatip olarak görevli bulunanların :

a) 10 yıl süre ile - disiplin sebepleri dışında bir sebeple - görevlerine son verilemez. Ancak kendi istekleri veya idari zaruretlerle yerleri değiştirilebilir. Bu süre içinde Devlet memurlarına tanınan sosyal haklardan yararlanırlar.

b) Bu gibiler (Dinayet İşleri Başkanlığınca tespit edilecek süre içinde müracaat etmeleri halinde) Dinayet İşleri Başkanlığınca, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde Kur'an-ı Kerim, dini bilgiler ve hitabet konularından bir sınava tabi tutulurlar. Bu sınavda başarı gösterenler öğrenim durumlarına uygun imam - hatip kadrolarına asaleten atanırlar. Kazanamayanlar veya bu sınava katılmayanlar için sınav tarihinden itibaren iki yılda bir olmak üzere dört defa daha sınav açılır.

c) Vekil imam - hatipler bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 yıl içinde imam - hatip okulu 1 inci devre diploması ibraz ettikleri takdirde asaleten imam - hatip kadrolarına atanırlar ve bunların vekil imam - hatiplikte geçen hizmet süreleri öğrenim derecelerine göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi suretiyle değerlendirilir.

Geçici Madde 9 - Vekil imam - hatip olarak atanıp da, bu kanun yürürlüğe girmeden Önce imam - hatip okulu diploması alarak asıl imam - hatipliğe geçirilmiş olanların vekil imam - hatiplikte geçmiş hizmetleri de geçici 8 inci maddenin (c) fıkrası hükümlerine göre değerlendirilir.

Geçici Madde 10 - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülhak vakıflara ait cami ve mescitlerde görev yapan cami görevlileri, Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına atanırlar. Mülhak vakıflarda geçen hizmetleri öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi suretiyle değerlendirilir.

Mülhak cami görevlilerinden bu kanun yürürlüğe girmeden Önce Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçenlerin mülhak vakıflarda geçen hizmet süreleri de öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi olarak değerlendirilir.

Bu gibilere Vakıflar Genel Müdürlüğünce veya mütevellilerince ödenmesi gereken ücretler Hazineye irat kaydedilir.

Geçici Madde 11 - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte belediyeler emrinde ve kadrolarında bulunan cenaze imamları ve okuyucular Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçirilirler. Cenaze imamları ve okuyucuların görev ve çalışma usulleri ile belediyelerle ilişkiler konusu bu kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren 6 ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Madde 3 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4 - Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür."

3 - Dayanılan Anayasa Kuralları:

"Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

"Madde 4 - Fıkra 3 - Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasa'dan almıyan bir devlet yetkisi kullanamaz."

"Madde 8 - Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamları ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. "

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

"Madde 19 Fıkra 3) Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz."

"Madde 64 - Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır.

Bu kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kararnameler, Anayasa'nın ve yasama meclisleri içtüzüklerinin kanunların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre, ancak, komisyonlarda ve genel kurullarda diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetler ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Anayasa Mahkemesi, bu kararnamelerin Anayasa'ya uygunluğunu da denetler."

"Madde 92 - Kanun tasarı ve teklifleri önce Millet Meclisinde görüşülür,

Millet Meclisinde kabul, değiştirilerek kabul veya reddedilen tasarı ve teklifler Cumhuriyet Senatosuna gönderilir.

Millet Meclisinde kabul edilen metin, Cumhuriyet Senatosunca değişiklik yapılmadan kabul edilirse bu metin kanunlaşır.

Cumhuriyet Senatosu, kendisine gelen metni değiştirerek kabul ederse, Millet Meclisinin bu değişikliği benimsemesi halinde metin kanunlaşır.

Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsemezse, her iki Meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden bir karma komisyon kurulur. Bu komisyonun hazırladığı metin Millet Meclisine sunulur. Millet Meclisi, karma komisyonca veya Cumhuriyet Senatosunca veya daha önce kendisince hazırlanmış olan metinlerden birini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Cumhuriyet Senatosunda üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmiş olan madde değişikliklerinde, Millet Meclisinin kendi ilk metnini benimsemesi için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Bu halde açık oya başvurulur.

Millet Meclisinin reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca da reddedilirse düşer.

Millet Meclisinin reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca olduğu gibi veya değiştirilerek kabul edilirse, Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metni yeniden görüşür. Cumhuriyet Senatosunun metni Millet Meclisince benimsenirse, kanunlaşır; reddedilirse, tasarı veya teklif düşer; Cumhuriyet Senatosundan gelen metin Millet Meclisince değiştirilerek kabul edilirse, 5 inci fıkra hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Senatosunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile tümü reddedilen bir metnin Millet Meclisi tarafından kabulü için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lâzımdır. Bu halde açık oya başvurulur.

Cumhuriyet Senatosunca üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile tümü reddedilen bir metnin kanunlaşabilmesi, Millet Meclisi tarafından üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilmesine bağlıdır. Bu halde açık oya başvurulur.

Cumhuriyet Senatosu, kendisine gönderilen bir metni, Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde karara bağlar; bu süre üç ayı geçemez ve ivedilik hallerinde onbeş günden, ivedi olmayan hallerde bir aydan kısa olamaz. Bu süreler içinde karara bağlanmayan metinler, Cumhuriyet Senatosunca, Millet Meclisinden gelen şekliyle kabul edilmiş sayılır. Bu fıkroda belirtilen süreler Meclislerin tatili devamınca işlemez.

Yasama Meclislerinin ve mahallî idarelerin seçimleri ve siyasî partilerle ilgili tasarı ve tekliflerin kabul veya reddinde yukardaki fıkralar hükümleri uygulanır. Ancak, karma komisyon kurulmasını gerektiren hallerde, karma komisyonun raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır; Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında Millet Meclisinin ilk metninin kabulü için üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lâzımdır. 8 inci ve 9 uncu fıkralar hükümleri saklıdır."

"Madde 93 - Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa bu hükmün dışındadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu yine kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanıınca yayınlanır."

"Madde 154 - Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir."

III- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca Şevket Müftügil, Lûtfi Ömerbaş, Ahmet Erdoğan, Osman Tokcan, Rüştü Aral, Ahmet Salih Çebi, Muammer Yazar, Nihat O. Akçakayalıoğlu, Nahit Saçlıoğlu, Hüseyin Karamüstantikoğlu, Kenan Terzioğlu, Necdet Darıcıoğlu, İhsan N. Tanyıldız, Bülent Olcay ve Yılmaz Aliefendioğlu'nun katılmalarıyla 14/6/1979 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, iptali istenen 18/4/1979 günlü Türkiye Büyük Millet Meclisi kararının dava konusu edilip edilemeyeceği, dava konusu edilmesine olanak varsa, incelemenin, 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasadan ayrı ve bağımsız olarak yapılması gerekir gerekmediği yönleri üzerinde durulmuştur.

Konunun açıklığa kavuşturulabilmesi için olayın oluş biçimini kısaca gözden geçirmekte yarar görülmüştür.

26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasanın kabulünden sonra sözü edilen Yasa, Cumhurbaşkanınca Anayasa'nın 93. maddesi gereğince aşağıdaki yazı ile bir daha görüşülmek üzere Millet Meclisi Başkanlığına geri çevrilmiştir.

"Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 30 Nisan 1976 tarih ve Kanunlar Müdürlüğü 1011-8953 sayılı yazınız:

1 - 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Beş Geçici Madde Eklenmesine Dair 29 Nisan 1975 tarih ve 1893 sayılı Kanun, 16 Mayıs 1975 tarih ve 4-394 sayılı yazımızla belirtilen gerekçe ile uygun bulunmayarak, T. C. Anayasasının 93 üncü maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiş idi.

2 - Sözü geçen kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde yeniden görüşülmesi sonunda 26 Nisan 1976 tarihinde kabul edilip ilgi yazı ile yayımlanması için gönderilen ve 1982 numarayı alan Kanunun incelenmesinde; geri gönderme gerekçesinin (a) ve (b) fıkralarında belirtilen hususlar uygun bulunarak, Diyanet İşleri Başkanının dahi, başka bir biçimde oluşturulan Aday Tespit Kurulunca seçilmesine dair 20 inci madde metinden çıkarılmasına mukabil, gerekçenin (c) fıkrasında, niteliklerden bahseden 22 nci maddeye ilişkin husus aynen muhafaza edildiği ve fakat, geri gönderilen 1893 sayılı Kanunun 5 inci maddesi ve 31 inci maddesinin 2 nci fıkrası değiştirildiği gibi 7 ve 21 inci maddelerin (a) fıkralarında da bazı düzeltmeler yapıldığı görülmüştür.

3 - Bu durumda Türkiye Büyük Millet Meclisinin, geri gönderilen 1893 sayılı Kanunu değil, değişik bir metni ihtiva eden 1982 sayılı Kanunu kabul etmiş olması muvacehesinde, T.C. Anayasasının 93 üncü maddesine göre yayımlama zorunluğu ortadan kalktığı ve 1982 sayılı Kanunun arz edilen niteliği itibariyle yeni bir kanun olduğu mütalâa edilerek yapılan incelemede:

a) Diyanet İşleri Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olan (Din İşleri Yüksek Okulu) üyelerinin görev süreleri (6) yıl olarak saptanmış iken 1982 sayılı Kanunun 5 inci maddesiyle bu süre (3) yıla indirilmiştir. Kanunda (En Yüksek Karar ve Danışma Organı) olarak nitelenen bir kurulun tüm üyelerinin üç yılda bir yenilenmesi, bu nitelikte bir kurulda varlığı zorunlu olan fikir ve içtihat istikrarını zedeleyeceği gibi ayrıca, kanunun 20 nci maddesi (e) fıkrası 2 nci bendine göre, (Aday Tespit Kurulu) nun (6) yılda bir seçilmesi hükmü ile de çelişki teşkil edecektir. Bu itibarla, 5 inci maddenin 1893 sayılı Kanunda saptandığı şekilde düzenlenmesi daha uygun mütalâa edilmektedir.

b) 633 sayılı Kanunun 31 inci maddesi 1 inci fıkrasında bahis konusu edilen (Dinî Yayınlar Döner Sermayesi), aynı maddenin 2 inci fıkrasıyla (3) milyon lira olarak sınırlandırılmış ve sermaye bu miktarı bulduktan sonra artanı Hazineye yatırılacağı belirtilmiş iken, bu miktar 1893 sayılı Kanunla (20) milyon lira olarak saptanmış, 1982 sayılı Kanunla ise (50) milyon liraya çıkarılmıştır. Ayrıca yeniden eklenen bir fıkra ile bu kanun - 1982 sayılı Kanun - yürürlüğe girmeden önce dinî yayınlar döner sermayesinin limitini aşan kısmının tamamı, bu sermayeye ilâve edileceği hükmü konmuştur.

Dinayet İşleri Başkanlığı, Anayasamızın 154 üncü maddesi gereğince, genel idare içinde yer almakla beraber görevlerinin, Cumhuriyetimizin niteliklerini tespit eden 20 inci maddesindeki (Lâiklik) ilkesine göre düzenlenmesinde Anayasal bir zorunluluk olduğu aşikârdır. Bu görev, 633 sayılı Kuruluş ve Görev Kanununun 1 inci maddesinde "İslam dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" olarak belirlenmiştir. Her halde, bu görevler arasında sayılan (Din

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

konusunda toplumu aydınlatmak)amacı ile tesis edilmiş olan döner sermayeye, on yıl Önce (3) milyon lira olarak saptanmış ve bir yıl önce kabul edilmiş olan 1893 sayılı Kanunla da (20) milyon liraya çıkarılmış iken sermayenin bu kez (30) milyon lira daha artırılması ve bu miktara sermaye limitini aşan kısmının tamamının ilâve edileceği hükmünün getirilmesi, görevin amacını çok aşan bir durum olarak görülmektedir. Kaldı ki, Devletin resmi yayınlarını sağlayan Başbakanlık Basımevi İşletmesinin döner sermayesi, 10 Nisan 1969 tarih ve 852 sayılı Kanuna göre sadece (20) milyar liradan ibarettir.

c) Esasa ilişkin olan bu hususların yanında; 1893 sayılı Kanun, Millet Meclisinde yeniden görüşülmesi tamamlandıktan sonra 26 Ocak 1976 tarih ve 1011 sayılı yazı ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmiş ve 14 Nisan 1976 tarihinde Millî Eğitim, Gençlik ve Spor ve Kültür Komisyonunda konuşularak, Millet Meclisinin kabul ettiği metnin 5, 20, 21 ve 22 nci maddeleri ile geçici 8 ve 10 ncu maddeleri değiştirilerek kabul olunduğu - Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı 592 - ve Kanun 21 Nisan 1976 tarihinde gündeme alındığı halde Hükümet temsilcisinin Genel Kurulda hazır bulunmaması dolayısıyla görüşülemediği anlaşılmıştır. 22 Nisan öğleden sonra ve 23 Nisanın bayram, 24 ve 25 Nisan tarihlerinin ise tatil günlerine rastlaması ve görüşme süresi 26 Nisan 1976 tarihinde sona ermesi itibariyle kanun, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda görüşülemeden kanunlaşmış ve dolayısıyla Komisyonun öngördüğü değişiklikler üzerinde sayın Senatonun karar ve iradesi belirlenmemiştir.

4 - Bu nedenlerle uygun bulunmayan 1982 sayılı Kanun T. C. Anayasasının 93 üncü maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Fahri S. Korutürk
Cumhurbaşkanı

Millet Meclisi Başkanlığı bütün işlemleri, 26 Haziran 1973 günlü, 1779 sayılı "Bazı Orman Suçlarının Affına ve Bunlardan Mütevellit İdare Şahsi Haklarının Düşürülmesine Dair Kanun" üzerinde yürütmüş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi 18 Nisan 1979 günlü kararı almış olduğundan 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasa hakkında 20/4/1979 gününe kadar hiçbir işlem yapılmamıştır. Millet Meclisi Başkanı, Millet Meclisi Genel Sekreterliği Kanunlar Müdürlüğü ifadeli, 24/4/1979 günlü, 1011-19988 sayılı Yazı ile, sözü edilen Yasayı yayımlanmak üzere Cumhurbaşkanına göndermiştir. Bu yazı şöyledir :

" Cumhurbaşkanlığına

İlgi : a) 6/5/1975 tarih ve 1011-8953 sayılı yazınız,

b) 16/5/1975 tarih ve 4 - 394 sayılı yazınız,

c) 30/4/1976 tarih ve 1011 - 8953 sayılı yazınız,

d) 7/5/1976 tarih ve 4-383 sayılı yazınız,

Yüce Makamınızca 7 Mayıs 1976 tarihinde, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine ikinci kez geri gönderilen; 26 Nisan 1976 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen, 633 sayılı Dinayet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 Numaralı Kanun; Bazı Orman Suçlarının Affına ve Bunlardan Mütevellit İdare Şahsi Haklarının Düşürülmesine Dair 26 Haziran 1973 tarihli, 1779 Numaralı Kanun nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18/4/1979 tarihinde aldığı, Sayın Cumhurbaşkanının, Anayasa'nın 93 ncü maddesine göre kanunları bir daha görüşülmek üzere bir defadan fazla Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderemeyeceğine ilişkin karar gereğince yayınlanması için ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımla arz ederim.

Cahit Karataş
Millet Meclisi Başkanı

Dava dilekçesinde, 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı "633 sayılı Dinayet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun" un iptali ile bunun yanında bu istekten bağımsız olarak ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18 Nisan 1979 günlü kararının da iptali istenmiştir. 18/4/1979 günlü Yasama Organı kararıyla 1982 sayılı Yasayı, birbiriyle ilişkisi olmayan metinler saymaya olanak yoktur. Gerçi her iki metin birbirinden tümüyle bağımsızdır; ancak 18/4/1979 günlü kararın Cumhurbaşkanını, dava konusu olan yasayı yayımlamakla ve onu yürütme alanına koymakla zorunlu tuttuğu da bir gerçektir. Sözü edilen kararın içeriği ve anlamı yönünden başlıbaşına yada ilgili yasa ile birlikte dava konusu edilebileceğinde duraksamaya yer yoktur. Nitekim görüşmelerde bu iki tasarrufa karşı aynı dava dilekçesiyle dava açılmıyacağı yolunda bir düşünce öne sürülmüş değildir. 18/4/1979 günlü Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile, söz konusu edilen yasa arasındaki bu sıkı ilişki, bu metinlerin bir dilekçe ile dava edilmesine olanak verir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu durum, yani metinler arasındaki bu sıkı ilişki, 18/4/1979 günlü kararın ya da yasanın yalnız başına dava konusu edilemeyeceği anlamına da gelmez. Anayasanın değişik 147. maddesiyle Anayasa Mahkemesine yasaların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin Anayasada belli edilen şekil şartlarına uygunluğunu denetleme yetkisi verilmiş olduğuna, Anayasanın kimi maddelerinde de Meclislerin 147. maddenin genel anlamı dışında kalan işlemlerinden hangilerinin (örneğin Madde 81 de olduğu gibi) Anayasa Mahkemesince denetleneceği, "Kanun" olmadıkları halde, Anayasaca kanun niteliğinde sayılan belgelerden hangisinin denetime bağlı olacağı, hangisinin olmayacağı (örneğin madde 65 son fıkra) gösterilmiş bulunmasına ve oluşum biçimi açıklanan 18/4/1979 günlü Türkiye Büyük Millet Meclisi kararının, denetime bağlı tutulan yasama belgeleri arasında gösterilmediğine göre, davaya konu edilen bu kararın Anayasa Mahkemesince denetlenebilirliği üzerinde durulmuştur.

Anayasaca Yasama Meclislerine verilen görevler belli olduğuna göre, Anayasa koyucunun Anayasa Mahkemesinin denetimine ilişkin kuralları saptarken, Anayasada gösterilen yasama işlemlerini de gözönünde bulundurduğunda kuşku yoktur. Bu nedenle Yasama Meclislerince Anayasada belirtilen adlara (Anayasa değişikliği, kanun, kanun hükmünde

kararname, içtüzük gibi) ve yöntemlere uyularak yapılan işlemlerin Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında Anayasanın açık kurallarına başvurulmasını olağan görmek gerekir. Ancak, Yasama Meclislerince Anayasada öngörülenler dışındaki adlar altında ve başka yöntemler uygulanarak oluşturulan işlemlerin Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında aynı yola başvurulmasına olanak bulunmadığı da açık bir gerçektir. Böyle olunca bu nitelikteki bir işlemin Anayasa Mahkemesinin görev alanına girip girmediği belirlenirken, meydana getirilen metin veya belgenin oluşturulmasında uygulanan yöntem kadar içeriğinin niteliği üzerinde de durulması, değer ve etkisinin ortaya konulması ve bu metin veya belge, Anayasaca denetime bağlı tutulan işlemlerle eşdeğerde ve nitelikte ise, denetime bağlı olduğunun kabul edilmesi zorunludur.

Nitekim Anayasa Mahkemesi konuya bu açıdan bakmış ve kararlarında sorunu bu anlayışla çözüme bağlamıştır. (örneğin 27/2/1968 günlü 1967/6 - 1969/9 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmî Gazete, gün : 19/6/1968, sayı : 12927; 22/2/1977 günlü, 1977/6-14 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmî Gazete gün : 28/3/1977, sayı: 15892)

Konunun bu açıdan incelenmesi ve değerlendirilmesi, sözü edilen yasama meclisi kararının, Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı bir yasama belgesi olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır.

Özetlemek gerekirse, 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasanın yanında ayrıca iptali istenmiş bulunan 18 Nisan 1979 günlü Yasama Meclisi Kararını, iptali istenen yasadan ayrı ve bağımsız olarak incelemek ve böylece anayasal denetimden geçirmek, Anayasa Mahkemesinin görev alanı içinde bulunmaktadır.

Bu görüşe, Lütfi Ömerbaş, Kenan Terzioğlu ve Yılmaz Aliefendioğlu "kararın incelenmesinin Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olmadığı" nı, Ahmet Salih Çebi ve Nihat O. Akçakayalıoğlu da "dava konusu Yasama Meclisi kararının iptali istenen yasa ile birlikte incelenmesi gerektiği" ni öne sürerek katılmamışlardır.

Böylece yapılan ilk inceleme sonunda :

1 - 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı "633 sayılı Dinayet işleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun" un yanında ayrıca iptali istenen 18 Nisan 1979 günlü Yasama Meclisi Kararının sözü geçen yasadan ayrı ve bağımsız olarak incelenmesinin Anayasa Mahkemesinin görevi içinde bulunduğu, Lütfi Ömerbaş, Kenan Terzioğlu ve Yılmaz Aliefendioğlu'nun "kararın incelenmesinin Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olmadığı", Ahmet Salih Çebi ve Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun ise "dava konusu Yasama Meclisi kararının iptali istenen yasa ile birlikte incelenmesi gerektiği" biçimindeki karşıoylarıyla ve oyçokluğuyla,

2 - Dosyanın eksikliği bulunmadığından işin özünün incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV - ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi, iptali istenen yasa hükümleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı, konu ile ilgili metinler ve Anayasa Kuralları ve bunların gerekçeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A - Dava dilekçesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18/4/1979 günlü kararının ve ayrıca 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasanın tümünün iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

26/6/1973 günlü, 1779 sayılı Yasa ile birlikte iptali dava edilmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18/4/1979 günlü kararı, Anayasa Mahkemesince, başka bir dava nedeniyle Anayasaya uygunluk denetiminden geçirilmiş ve 18/12/1979 günlü, 1979/22-45 sayılı kararlar iptaline karar verilmiş olduğundan, aynı konu üzerinde durulmasına ve yeniden karar verilmesine yer kalmamıştır.

B - 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı Yasanın Anayasaya aykırılığı sorunu :

Anayasa Mahkemesinin 18/12/1979 günlü, 1979/22-45 sayılı kararıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18 Nisan 1979 günlü kararının iptal edilmiş olması, Anayasanın 93. maddesinin buyruğu ve içtüzük hükümleri gereğince üzerinde görüşme açılmayan ve böylece kabulü yasama meclislerinin oyuna sunulmamış olan dava konusu 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı "633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun" u biçim yönünden Anayasaya aykırı duruma getirir. Sözü edilen yasanın bu nedenle iptaline karar verilmelidir.

C - İptal hükmü üzerinde yasal bir boşluğun oluşacağı ve bunun kamu düzenini bozucu bir etki ve durum ortaya çıkaracağı görüldüğünden, iptal hükmünün, Anayasanın değişik 152. ve 44 sayılı Yasanın 50. maddeleri hükümleri uyarınca, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi gerekli bulunmuştur.

Ahmet Salih Çebi bu görüşe katılmamıştır.

V - SONUÇ:

1 - Dava konusu edilen Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18/4/1979 günlü kararının, Anayasa Mahkemesinin 18/12/1979 günlü, Esas : 1979/22, Karar: 1979/45 sayılı kararıyla iptaline karar verilmiş bulunması karşısında, aynı konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığına oybirliğiyle,

2 - Yukarıda sözü edilen Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18/4/1979 günlü kararının, Anayasa Mahkemesince 18/12/1979 günlü, Esas : 1979/22, Karar : 1979/45 sayılı kararıyla iptal edilmiş olması karşısında, 26/4/1976 günlü, 1982 sayılı ve Resmî Gazetenin 30/4/1979 günlü, 16624 mükerrer sayısında yayımlanan "633 sayılı Dinayet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun" un biçim yönünden Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle,

3 - İptal kararı ile yasa boşluğu oluşacağından, Anayasanın değişik 152. ve 44 sayılı Yasanın 50. maddeleri hükümleri uyarınca, iptal hükmünün, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine, Ahmet Salih Çebi'nin karşıoyuyla ve oyçokluğuyla.

18/12/1979 gününde karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Şevket Müftügil

Ahmet H. Boyacıođlu

Ahmet Erdođdu

Üye

Osman Tokcan

Üye

Rüştü Aral

Üye

Ahmet Salih Cebi

Üye

Muammer Yazar

Üye

Adil Esmer

Üye

Nihat O. Akçakayalıoğlu

Üye

Nahit Saçlıoğlu

Üye

Hüseyin Karamüstantikoğlu

Üye

Necdet Darıcıoğlu

Üye

İhsan N. Tanyıldız

Üye

Bülent Olçay

Üye

Yılmaz Aliefendioğlu

KAŞIOY YAZISI

Cumhurbaşkanının, Anayasanın 93. maddesine dayanarak evvelce geri gönderdiği yasa metnini, yeniden görüşölmek üzere ikinci kez Türkiye Büyük Millet Meclisine döndürüp döndüremeyeceği konusunda oluşturulan 18/4/1979 günlü kararın, oluşumuna neden olan kanundan ayrı tutularak anayasal denetime alınamayacağı yolundaki görüşümüzün dayanakları şunlardır :

Alınan karar, belli bir kanunun en uygun hükümlerle oluşturulmasına yardım için, aynı yolu Cumhurbaşkanının bir kez daha kullanma isteklerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin karşı çıkışıdır. Kararın, bu sonuçtan ayrı olarak ve yâni, uygulama yeri ve uygulama etkisi dışında, ele alınması olanaksızdır. Çünkü :

1 - Anayasa Mahkemesinin, Anayasa denetimine alabileceği belgeler asıl olarak T. C. Anayasasının 147. maddesinde belirlendiği üzere, "Anayasa değişiklikleri" ile "Kanunlar" ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzükleri" dir. Bunlardan başka 64. ve 81. maddelerdeki belgeler de denetime bağlanmıştır. Adı ne olursa olsun, içeriği ve etkisi ile bu nitelikleri gösteren belgelerin dahi "denetim" içine girdikleri kuşkusuzdur.

İnceleme konusu karar ise, çoğunluğumuzun ileri sürdüğü gibi, bir yasa veya içtüzük düzenlemesi değildir.

İçtüzük kurallarını, yalnızca kendi çalışmalarını düzenleme için koyabilecek olan meclislerin Cumhurbaşkanının uğraşlarını da düzenlemeyi hedefleyen bir kural getirdikleri kabullenilemez.

Cumhurbaşkanının, Anayasanın 93. maddesiyle tanınan yetkisinin özel bir yasa konusu olabileceğine değinen bir anayasa kuralı olmadığına ve bir yasa ile Anayasanın karşısına çıkılamıyacağına göre ele alınan belgenin bir "kanun" yerini aldığı kabulü de olanaksızdır.

Meclisler, gelecekte de, aynı kanıyı korudukları takdirde, yeni bir karar almak zorundadırlar. Kanaatlerini değiştirdiklerinde ise, bir karar oluşturmaya gerek duymaksızın, ikinci kez geri gönderilen metni inceleyeceklerdir.

Bütün bu kesin görünüm karşısında inceleme konusu kararın, Anayasanın belli bir hükmünü anlayış biçimi olduğu ve bir yasayı oluştururken, öteki anayasal yöntemler arasında, oluşan yasayı etkilediği ölçüde ve yasanın denetimi sırasında ele alınabileceği açıktır.

2 - Anayasanın 93. maddesi son cümlesi "... Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu kabul ederse..." diyerek geri çevrilen metnin, yeniden görüşmeye ve değişik hükümlerle kabule açık olduğunu belirtmekte, eski metnin geri çevrilmesiyle "kanun olabilme" niteliklerinin eksik kalacağını vurgulamaktadır. Gerçekten, bu metin tam nitelikli bir kanun olsaydı onun "geri gönderilmesi"nden değil, "değiştirilmesi" teklif ve tasarısından söz edilirdi.

Onaylanıp Resmî Gazete ile yayınlanmasına Cumhurbaşkanınca buyruk verilmeyen bir metnin, bağlayıcı niteliklere sahip ve uyulup uygulanması herkes için zorunlu bir "kanun" ile eş değerde tutulmasına Anayasa izin ve olanak vermiş değildir.

3 - Cumhurbaşkanı ile ilgili temel hükümlerin T. C. Anayasanın Yürütme kurallarını kapsayan bölümünde yer alması ve yetkilerini belirleyen 96. ve 97. maddelerin içeriği, kendilerinin, Yasama işlevlerine yardımcı olmalarını yasaklayan kurallar değildir. Bu arada, 93. maddede yer alan "Milletin kayıtsız şartsız egemenliğini ve Anayasayı savunmak ... ve insan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinden ayrılmamak..." yükümlülükleri, Cumhurbaşkanının 93. maddede yer alan "geri gönderme" yetkisini perçinleyen ve bir metnin Anayasaya ve insan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk devleti ilkelerine ters kurullarla yasalaşmasını önlemede Yüce meclislere yardımcı olmalarını sağlayan yetkililerdir.

Bir metin, tam anlamıyla yasalaştıktan sonra Cumhurbaşkanı ancak, Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Bu son yetkiden ayrık ve inceleme konusu "geri gönderme" işlemi ise, metnin, yasalaşma evresinde kalan bir yetki konusudur. Cumhurbaşkanının bu yetkisini, anayasa koyucunun, 96. ve 97. maddelerde sıraladıklarından ayırarak Kanunların yapılması bölümüne almasının nedeni bu olmak gerekir.

Açıklanan tüm bu nedenlerle, ancak uygulandığı kanunun oluşmasına etkisi yönünden ele alınıp incelenebilecek olan Türkiye Büyük Millet Meclisi kararının tek başına denetime alınmasına karşıyız.

Üye
Ahmet Salih Çebi

Üye
Nihat O. Akçakayahoğlu

AYRIŞIK OY

Anayasa Mahkemesi, Yasaların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen biçim koşullarına uygunluğunu denetler (Mad. 147). Anayasa'nın 150. maddesinde, iptal davası açma hakkının, yasanın veya içtüzüğün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak 90 gün sonra düşeceği belirtilmiş, 93. maddesinde ise "Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir." hükmü yer almıştır.

Cumhurbaşkanının, Anayasa'nın 93. maddesinin verdiği yetkiye dayanarak, T. B. M. M.'ne geri gönderdiği yasa, yeniden görüşülmesini istediği hususlar ve maddeler dışında değişiklik yapılırsa dahi, bir kez daha yeniden görüşülmek üzere (bir defadan fazla) geri gönderemeyeceğine ilişkin dava konusu TBMM kararı, bir yasa niteliğinde değildir. Bir düzenleme getirmediği, bir tasarı veya Önerinin yasama meclislerinden geçmesi sonucu da oluşmadığı gibi, Cumhurbaşkanınca yayımlanmış da değildir.

Öteyandan kanun değer ve etkisinde kural koyan bir İçtüzük hükmü niteliğinde de değildir. Anayasanın 85. maddesine göre İçtüzükler, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclislerin çalışmalarının yürütülmesini sağlayan hükümlerdir ve değiştirilmedikçe yaşamlarını devam ettirirler, süreklidirler. Dava konusu karar ise, meclislerin çalışmalarının yürütülmesine ilişkin olmayıp, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Cumhurbaşkanının bir daha görüşülmek üzere ikinci kez gönderdiği yasa karşısında tavrını ve Anayasanın 93. maddesinin ne yönde anlaşılması gerektiğine ilişkin görüşünü belirleyen bir karardır. Süreklilik ve bağlayıcılık niteliği bulunmamaktadır. Bu kararın Anayasaya uygun bulunup bulunmadığı, 1982 sayılı Yasanın Anayasaya uygunluk denetimi sırasında incelenebilir, uygun bulunmaması halinde 1982 sayılı Yasanın Anayasaya uygun olmaması sonucu doğar ve iptali gerekir. T. B. M. M.'nin bu kararı, 1982 sayılı Yasadan ayrı olarak iptal davasına konu olamaz. 1982 sayılı Yasanın Anayasa'ya uygunluk denetimi açısından incelenmesi sırasında, TBMM'nce kabul edilmek suretiyle yasalaşan metin, Cumhurbaşkanınca bir kez daha görüşülmek üzere geri çevrilmesi sonucunda TBMM'nce alınan kararın yasalaşmadan sonraki evreye ilişkin olduğu bu evrede yapılan aksaklıkların, Yasanın Anayasaya uygunluk denetimi sırasında dikkate alınamayacağı ileri sürülebilir. Nitekim, Anayasanın bir çok maddesinde TBMM'nce kabul edilen metin için "kanun" deyimini kullanılmaktadır. Ancak Anayasa'da, TBMM'nce kabul edilip Cumhurbaşkanınca yayımlanan metinler için de, "kanun" deyimini kullanılmıştır. TBMM'nce kabul edilip henüz Cumhurbaşkanınca yayımlanmamış metin, hukuk alanında henüz kesin ve yürütülmesi gerekli nitelik almamış bir yasadır ve bu haliyle Anayasa Mahkemesi'nde dava konusu edilemez. Nitekim dava açma süresini düzenleyen Anayasa'nın 150. maddesi, iptal davası açma hakkının, yasanın veya içtüzüğün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak 90 gün sonra düşeceğini hükme bağlamıştır. Anayasaya göre TBMM'nce kabul edilip, Cumhurbaşkanınca yayımlanan metin de yasadır. Ancak bu yasanın ötekenden farkı kesin olması, yürütülmesi gerekli nitelikte bulunması ve dava konusu edilebilmesidir. Yasama işlemleri, Öteki yönetsel işlemler gibi durgun ve dinamik aşamalar içerir. Yasama işleminin bir yasa olarak durgun aşamaya ulaşabilmesi için Anayasanın öngördüğü biçimde TBMM'nce kabul edilmesi evresinden geçmesi, dinamik nitelik kazanabilmesi, yani kesin ve yürütülmesi gerekli hale gelebilmesi için ise Cumhurbaşkanınca yayımlanması gerekir. Anayasanın 150. maddesinde dava açma süresinin Resmî Gazete'de yayımından başlayarak işleyeceği hükme bağlandığına göre, Anayasa Mahkemesinde Anayasaya uygunluk denetimine bağlı kılınan yasa, kesin ve yürütülmesi gerekli hale gelen, başka bir deyişle dinamik aşamaya ulaşan yasadır. Kaldı ki, Cumhurbaşkanının yasaları yayımlama veya uygun bulmadığı yasa bir defa daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkilerini düzenleyen Anayasanın 93. maddesi yürütme ile ilgili bölümde değil,

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

kanunların yapılması ile ilgili yasama bölümünde yer almıştır. Bu durum, Cumhurbaşkanının yasaları yayımlama veya uygun bulmadığı yasayı gerekçesiyle TBMM'ne geri çevirme yetkilerinin yasalaşma evresi içinde kaldığı anlamına gelir.

Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesince bir yasanın Anayasaya uygunluk denetiminin yapılması evresinde; önerinin veya tasarının TBMM'nce kabulünden sonra ancak Cumhurbaşkanınca yayımlanmadan Önce Anayasaya aykırı işlemler yapılmış ise, bunlar da gözönüne alınır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, Cumhurbaşkanının, uygun bulmadığı yasaları bir defadan fazla geri göndermeyeceğine ilişkin TBMM kararına yöneltile davanın, Mahkememizin görevine girmemesi nedeniyle reddi gerekir.

Üye
Yılmaz
Aliefendioğlu